

Uvodna riječ

U Hrvatskome Cochrane ogranku prva je polovica ove godine po običaju protekla u brojnim aktivnostima. Najznačajnija je bila priprema šestoga Cochrane simpozija koji je održan 6. lipnja na Medicinskom fakultetu u Splitu, a koji se od dosadašnjih ističe po tomu što mu je nazočio ni manje ni više nego direktor Cochrane kolaboracije Mark Wilson. Iz prve smo ruke tako imali priliku čuti o planovima i strategiji razvoja Kolaboracije te izazovima s kojima se suočava. Pored toga, Mark Wilson je održao niz sastanaka s predstavnicima Ministarstva zdravljia, Hrvatske agencije za lijekove i medicinske proizvode, Agencije za kvalitetu i akreditaciju u zdravstvu, Hrvatskoga

zavoda za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije, KBC-a Split te Medicinskoga fakulteta u Splitu.

Prevođenje je izgleda postalo naša svakodnevna aktivnost. Pored rada na prevodenju sve većeg broja sažetaka za laike objavljenih sustavnih pregleda i širenja broja suradnika uključenih u te poslove, ove smo godine objavili i prijevod knjige *Testing Treatments*, koji na hrvatskome nosi intrigantni naslov *Gdje su dokazi?* O čemu se zapravo radi, pročitajte opširnije u nastavku. Samo jedna napomena: radi se o nezaobilaznom i uzbudljivom ljetnom štivu. Vjerujte nam na riječ! Nakon njega više nikada nećete misliti isto o zdravlju, zdravstvu, liječenju i lijekovima.

Kako bismo vam što više približili ono čime se Cochrane kolaboracija bavi, pa tako i naš ogrank, odlučili smo vam od ovoga broja predstaviti po jedan od najnovijih sustavnih pregleda i započeli smo s jednim o gripi. Možda vam se čini da je u ovo ljetno vrijeme, ma kako kišovito bilo, sezona gripe daleko pred nama, ali naš sljedeći broj uobičajeno izlazi tek krajem prosinca, a tada je, složit ćete se, već pomalo kasno iznositi dokaze o učinkovitosti ili neučinkovitosti lijekova za gripu koji se nude na tržištu. Dobro je o tome početi razmišljati već sada.

Želimo vam ugodno ljeto i nastavite nas pratiti i dalje!

Vaš Hrvatski Cochrane ogrank

Šesti hrvatski Cochrane simpozij

Na Medicinskom fakultetu u Splitu 6. lipnja 2014. održan je Šesti hrvatski Cochrane simpozij.

Tema ovogodišnjeg simpozija bila je *Bolji dokazi za bolju budućnost: strategija Cochrane kolaboracije*. Simpozij je otvorio dekan Medicinskog fakulteta u Splitu prof. dr. sc. **Dragan Ljutić**, nakon čega je su-voditeljica Hrvatskog Cochrane ogranka dr. sc. **Irena Zakaria Grković** pozdravila sve nazočne.

Sudionici Šestog hrvatskog Cochrane simpozija

Uvodno predavanje je održao **Mark Wilson**, direktor Cochrane kolaboracije. Gospodin Wilson je govorio o reputaciji Cochrane kolaboracije i njenim strateškim ciljevima. Istraživanja o reputaciji Cochrane kolaboracije pokazuju da je ljudi percipiraju kao pozitivnu organizaciju koja okuplja brojne volontere, sinonim je za entuzijazam,

visoko kvalitetne dokaze, transparentnost i znanstveni integritet, ali se također percipira kao rigidni i ekskluzivni klub. Također je spomenuo plan Cochrane kolaboracije da se do 2020. godine omogući besplatan pristup cijelovitim tekstovima Cochrane sustavnih pregleda u cijelom svijetu, što će svakako pridonijeti popularizaciji Cochrane knjižnice.

Toby Lasserson, jedan od urednika Cochrane kolaboracije, predstavio je plan za dodatno standardiziranje Cochrane sustavnih pregleda.

Toby Lasserson drži predavanje o standardima Cochrane sustavnih preglednih članaka

Jedan od izazova Cochrane kolaboracije jest postojanje više od 50 uredničkih skupina čiji se postupnici ponekad razlikuju, a i upute iz Cochrane priručnika za izradu Cochrane sustavnih pregleda znaju biti napisane više kao preporuka, a ne kao pravilo, tako da je Cochrane kolaboracija trenutno u

postupku izrade standarda za sustavne preglede koji će važiti za sve uredničke skupine.

Prof. dr. sc. Ana Marušić s profesorima Matkom Marušićem (lijevo) i Peterom Tugwellom (desno)

Veliki interes nazočnih izazvalo je predavanje prof. dr. sc. **Ane Marušić** koja je predstavila rezultate istraživanja u kojem je sa suradnicima usporedila osnovnu listu lijekova u Hrvatskoj i listu osnovnih lijekova Svjetske zdravstvene organizacije te postoje li kvalitetni dokazi za lijekove koji se nalaze na hrvatskoj osnovnoj listi. Rezultati istraživanja su pokazali da se neki lijekovi koje je Svjetska zdravstvena organizacija izbrisala sa svoje liste zbog nepostojanja odgovarajućih dokaza o učinkovitosti još uvjek nalaze na hrvatskoj listi, te su za njih potrošena značajna sredstva.

U Hrvatskoj je od 2008. godine moguće na određenim fakultetima iz područja biomedicine i zdravstva doktorirati na Cochrane sustavnom pregledu. Svoje Cochrane doktorate predstavili su dr. sc. **Tea Andabaka** koja je na Medicinskom fakultetu u Splitu doktorirala na intervencijskom Cochrane sustavnom pregledu i dr. sc. **Vanja Giljaća** koji je doktorirao na Medicinskom fakultetu u Rijeci na dijagnostičkom sustavnom pregledu.

Tina Poklepović i dr. sc. Tea Andabaka

Profesor **Peter Tugwell** sa Sveučilišta u Ottawi predstavio je različite formate kojima se mogu prezentirati rezultati Cochrane sustavnih pregleda u kraćoj formi koja je korisnicima razumljivija.

Knjigu *Gdje su dokazi? Bolja istraživanja za bolje zdravlje* i pripadajuću mrežnu stranicu predstavila je prof. dr. sc. **Livia Puljak**. Riječ je o knjizi koja na jednostavan način opisuje kako znamo da je neki postupak u medicini učinkovit i siguran, bilo da je riječ o lijeku, savjetu, kirurškom zahvatu ili edukacijskoj intervenciji.

Suradnju s brojnim partnerima Hrvatskog Cochrane ogranka predstavila je dr. sc. Irena Zakarija Grković. Hrvatska Cochrane mreža započela se stvarati prije otprilike godinu dana, a cilj je mreže povezivanje suradničkih ustanova, stručnih društava i udruga pacijenata koje su zainteresirane za promicanje medicine utemeljene na dokazima. Dosad je u Hrvatsku Cochrane mrežu uključeno deset partnera, od kojih 5 stručnih društava i 5 udruga pacijenata.

Dr. sc. Irena Zakarija-Grković i Mark Wilson

Nakon predavanja održana su dva okrugla stola i dvije radionice. Okrugli stol o širenju Cochrane kolaboracije u regiji istaknuo je iskustva kolega iz drugih ustanova i država u regiji. Predstavljena su iskustva sudionika i razmotreni optimalni načini promoviranja Cochrane kolaboracije i medicine utemeljene na dokazima. Tijekom okruglog stola o uključivanju pacijenata u aktivnosti Cochrane ogranka predstavili su se predstavnici različitih udruga koji su sudjelovali na simpoziju i predložene su nove mogućnosti suradnje.

Na samom kraju simpozija održane su radionice za autore i buduće autore Cochrane sustavnih pregleda. Osnove izrade sustavnih pregleda objasnio je dr. sc. **Dario Sambunjak**, dok je naprednu radionicu za autore vodio Toby Lasserson.

Ovogodišnji Cochrane simpozij okupio je oko osamdeset sudionika, što je

HCO predavači, organizatori i partneri

slično broju sudionika na dosadašnjim Hrvatskim Cochrane simpozijima. U skladu sa strategijom Cochrane kolaboracije, može se zaključiti da rad Hrvatskog Cochrane ogranka u Hrvatskoj ima pred sobom brojne izazove, ali i plemenite ciljeve. Sljedeće godine na sedmom Hrvatskom Cochrane simpoziju u Splitu sigurno će se Hrvatski Cochrane ogrank moći pohvaliti s još više rezultata, više partnera i više suradnika.

Livia Puljak

Intervju s Markom Wilsonom

“Zašto bacati novac na intervencije koje ne djeluju?”

Mark Wilson na Šestom hrvatskom Cochrane simpoziju

IZG: Mark, oboje smo se pridružili Cochrane kolaboraciji 2012. godine. Što te privuklo organizaciji? Koje je tvoje prethodno iskustvo i kako ti je

ono pomoglo u stvaranju Cochrane strategije? Što su do sada bili najveći izazovi? Koji su ključni elementi nove Strategije do 2020. godine?

MW: Bio sam privučen iznimnom misijom Cochrane kolaboracije te važnošću i korisnošću njenog rada. Izazov je sudjelovati u razvijanju Cochrane kolaboracije u zrelu, globalnu organizaciju.

Od 1993. do 2004. sam radio za Međunarodnu federaciju društava Crvenog križa i Crvenog polumjeseca kao član tima visokog menadžmenta u ulozi voditelja kabineta, voditelja

planiranja i višeg savjetnika glavnog tajnika. Od 2004. do 2012. sam radio kao izvršni direktor Panosa u Londonu, međunarodne organizacije specijalizirane za „komunikaciju za razvoj“ (eng. Communication for Development). Pomogao sam osnovati Panosovu međunarodnu mrežu u Africi, Južnoj Aziji i na Karibima.

Iskusam sam u vođenju i upravljanju raznim međunarodnim organizacijama sa snažnim vrijednostima i volonterskim temeljima. Bilo je prekrasno iskustvo

osmislići novu i uzbudljivu Strategiju do 2020. te pomoći Cochrane kolaboraciji da se preoblikuje u koherentniju organizaciju s boljom strukturu kako bi mogla ostvarivati svoje ambiciozne ciljeve zadržavajući energiju, inovativnost i raznolikost koja ju je nosila prvi 20 godina. Najveći izazov je bio upoznavanje svijeta zdravstva i znanosti u kojem Cochrane djeluje jer to je bilo posve novo za mene. Inače, oduševljen sam ljubaznošću, velikodušnošću i otvorenosću za promjene tisuća Cochrane suradnika koje sam upoznao otkako sam počeo raditi. Privilegij je pridružiti im se na tako živoj i uzbudljivoj misiji.

Sva četiri nova cilja su od ključne važnosti, ali rekao bih da je ključna komponenta prepoznavanje Cochranea da moramo biti usmjereni na „krajnjeg korisnika“ u svemu što radimo kako bi se osiguralo da se koriste visokokvalitetni, relevantni i najnoviji Cochrane dokazi za donošenje odluka u zdravstvu širom svijeta.

IZG: Zadnji put si bio u Hrvatskoj kada se zemlja borila za neovisnost. Koji je tvoj dojam o Hrvatskoj 20 godina kasnije? Što si očekivao da ćeš zateći u Splitu?

MW: Toliko se toga promijenilo otkad sam bio zadnji put u Hrvatskoj 2000. Divno je vidjeti obnovu i infrastrukturne investicije te opravdani ponos zbog napretka koji je zemlja postigla od razornih godina rata. No, upečatljivo je, iako ne i iznenađujuće, čuti koliko toga još treba učiniti i kako se obični ljudi bore da bi sastavili kraj s krajem te kako su razočarani nejednakom raspodjelom bogatstva i moći.

IZG: Ljubazno si pristao na sastanke prije Simpozija s donositeljima odluka u zdravstvu u Zagrebu i Splitu. Što, iz tvoje perspektive, vidiš kao glavne prepreke i prednosti u daljnjoj diseminaciji kvalitetnih zdravstvenih dokaza u Hrvatskoj?

MW: Hrvatska je jako pogodena svjetskom recesijom koja je počela 2008. godine te očito nema dovoljno novca za zdravstvo u odnosu na postojeće potrebe. Iako je situacija teška, daje veliki poticaj Ministarstvu zdravlja i pružateljima zdravstvenih usluga da osiguraju da se svaka potrošena kuna isplati. Zašto bacati

novac na zdravstvene intervencije koje ne djeluju? To bi trebalo značiti da žele ulagati samo u djelotvorne medicinske i zdravstvene postupke i lijekove. Stoga bi morali biti više zainteresirani za raspoložive zdravstvene dokaze u donošenju odluka. Kada liječnici budu temeljili zdravstvene odluke na najboljim dostupnim dokazima i kada Ministarstvo zdravlja bude donosilo politike i procedure temeljene na dokazima o tome što funkcionira u zdravstvenim ustanovama, tada će Hrvatska imati bolje zdravstvene ishode uz najnižu moguću cijenu.

Dodata na prepreka je još uvijek vrlo tradicionalan hrvatski zdravstveni sustav „medicine utemeljene na autoritetu“ (eng. Eminence-based medicine) umjesto „medicine utemeljene na dokazima“. Neki se liječnici opiru svemu što doživljavaju kao potkopavanje njihovog autoriteta i kredibiliteta. Zdravstveni dokazi nam u svakom trenutku mogu ukazati na to da ono što činimo nije nužno najbolje za naše pacijente te se oslanjaju na skromnost zdravstvenih djelatnika, njihovu spremnost da se pokaže da su u krivu i zadovoljstvo što im je ukazano na bolje i učinkovitije načine liječenja. Dobra medicina je kombinacija dobrih znanstvenih dokaza i umjetnost dobrog prilagođavanja prakse.

IZG: Mark, ovo je bio tvoj prvi Hrvatski Cochrane simpozij. Koji je tvoj dojam o publici, predavačima, organizatorima i općoj atmosferi? Kako vidiš ulogu Hrvatskog Cochrane ogranka u Hrvatskoj i izvan nje? Kako zamišljaš da će Hrvatski Cochrane ograna sudjelovati u ispunjavanju ciljeva Strategije do 2020. godine?

MW: Oduševljen sam što sam se mogao pridružiti ovogodišnjem Hrvatskom Cochrane simpoziju, velikim dijelom zato što je divno vidjeti toliko brillantnih mladih zdravstvenih djelatnika koji su željni učiti i koristiti dobre dokaze kako bi njihovi pacijenti imali bolje zdravstvene ishode. Predanost sudionika Simpozija poboljšanju zdravlja u Hrvatskoj i cijeloj regiji je bio uzbudljiv i okrepljujući te sam uvjeren da će Cochrane u Hrvatskoj kao rezultat njihovih npora samo napredovati. Također sam oduševljen što je Hrvatska jedna od prvih zemalja koja sudjeluje u projektu prevođenja kojim želimo učiniti

dostupnim što više Cochrane sustavnih pregleda i sadržaja Cochrane knjižnice. Na taj način će ih veći broj Hrvata moći pročitati na materinjem jeziku i učinkovito koristiti.

Očekujem da će broj Cochrane autora sa sjedištem u Hrvatskoj rasti dok nastavljamo izrađivati zdravstvene dokaze najviše kvalitete te da će ti dokazi postati pristupačniji i korišteniji u cijeloj zemlji. Sljedeće godine pokrećemo novu shemu članstva tako da će se bilo tko iz Hrvatske moći pridružiti Cochraneu i pomoći nam u izradi pouzdanih dokaza za donošenje informiranih odluka koje vode boljem zdravlju. To je uzbudljiv zadatak i nadam se da će još mnogo ljudi u Hrvatskoj, uz podršku Hrvatskog Cochrane ogranka, pomoći da se to ostvari.

IZG: Imas li još što poručiti za kraj?

MW: Bilo mi je zadovoljstvo posjetiti vas i radujem se ponovnom dolasku i susretu s novostećenim prijateljima i kolegama.

Razgovor vodila Irena Zakarija-Grković

Četiri cilja nove Cochrane strategije

1. PROIZVODITI DOKAZE

Izrađivati visokokvalitetne, relevantne i ažurne sustavne preglede i druge sintetizirane znanstvene dokaze za informirano odlučivanje o zdravlju.

2. OSIGURATI DOSTUPNOSTI DOKAZA

Učiniti Cochrane dokaze dostupnima i korisnicima svima, svugde u svijetu.

3. ZALAGATI SE ZA DOKAZE

Učiniti Cochrane glavnim izvorom dokaza za informirano odlučivanje o zdravlju, izgraditi veću prepoznatljivost našeg rada, i postati vodeći zagovornik za dokazima informirani zdravstvene zaštite.

4. IZGRADITI UČINKOVITU I ODRŽIVU ORGANIZACIJU

Biti raznolika, uključiva i transparentna međunarodna organizacija koja učinkovito koristi entuzijazam i vještine suradnika, koja je odgovorno i djelotvorno vođena našim načelima te optimalno upotrebljava svoje resurse.

Sastanci Marka Wilsona u Zagrebu i Splitu

Po prvi put od osnutka Hrvatskog Cochrane ogranka (HCO), u posjeti ogranku je bio direktor Cochrane kolaboracije Mark Wilson, ujedno i počasni gost na Šestom hrvatskom Cochrane simpoziju.

Uvidjevši izuzetnu priliku za promidžbu Cochrane kolaboracije u Republici Hrvatskoj, HCO je organizirao niz sastanaka između gospodina Wilsona i ključnih donositelja odluka, na koje je gospodin Wilson velikodušno pristao. Gospodin Wilson je doletio dva dana prije Simpozija u Hrvatsku te prvi dan proveo u Zagrebu na sastancima u Hrvatskoj agenciji za lijekove i medicinske proizvode (HALMED), Ministarstvu zdravljia te u Agenciji za kvalitetu i akreditaciju u zdravstvu (AKAZ) (*o kojem možete pročitati posebno izvješće u ovom broju Cochrane novosti*).

Naredni dan se Mark Wilson u Splitu sastao s vodećim osobama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ), koje su ga srdačno dočekale i pozorno poslušale dok je govorio o radu i viziji Cochrane kolaboracije. Iznenadio se kada je saznao da zaposlenici HZJZ nemaju pristup Cochrane knjižnici te je naglasio važnost donošenja odluka o provođenju programa javnog zdravstva na temelju kvalitetnih dokaza poput Cochrane sustavnih preglednih radova. Su-voditeljica HCO-a je pozvala prisutne na Šesti hrvatski Cochrane simpozij te predložila uspostavu partnerstva između HCO-a i HZJZ-a.

Mark Wilson (u sredini) s predstavnicima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije
05/06/2014

Slijedio je sastanak s prodekanom za znanost, prof. dr. sc. Janošem Terzićem i direktorom Hrvatskog centra za globalno zdravlje, doc. dr. sc. Ozrenom Polašekom, na Medicinskom fakultetu u Splitu.

Prof. dr. sc. Livia Puljak, dr. sc. Irena Zakarija-Grković, prof. dr. sc. Janoš Terzić, doc. dr. sc. Ozren Polašek i Mark Wilson
05/06/2014

Gospodin Mark Wilson je započeo razgovor istaknuvši kako se u svijetu najuglednije ustanove međusobno natječu tko će biti domaćin Cochrane centru ili ogranku te da je Medicinskom fakultetu u Splitu ukazana velika čast i povjerenje. Su-voditeljica HCO-a je nastavila razgovor istaknuvši kako je Medicinskom fakultetu u Splitu ukazana jedinstvena prilika postati regionalnim centrom izvrsnosti za medicinu utemeljenu na dokazima (eng. Evidence Based Medicine, EBM) za čitavu jugoistočnu Europu, zahvaljujući istoimenom poslijediplomskom doktorskom studiju, radu HCO i postojanju vertikaliziranog predmeta Istraživanja u biomedicini i zdravstvu tijekom kojeg se studente svih zdravstvenih studija podučava o principima EBM-a. Prodekan za znanost je istaknuo da Medicinski fakultet podržava rad HCO-a na što je Mark Wilson postavio pitanje na koji način se to očituje te predložio da fakultet i finansijski podupire rad HCO-a. Prisutna profesorica Livia Puljak je pokrenula pitanje Cochrane sustavnog preglednog rada kao doktorata te je ugovoren sastanak između gospodina Wilsona i voditelja poslijediplomskih doktorskih studija prof. Dujića i prof. Gamulina. Direktor Cochrane kolaboracije podsjetio je prisutne da je Cochrane knjižnica među 10

najutjecajnijih medicinskih časopisa u svijetu te da se objavljinjanjem radova (Cochrane sustavnih pregleda) u Cochrane knjižnici s čimbenikom odjeka 6 podiže ugled i Medicinskom fakultetu u Splitu.

U popodnevni satima, gospodin Wilson i su-voditeljica HCO-a, su se našli sa zamjenicom ravnatelja Kliničkog bolničkog centra u Splitu, dr. Irenom Pintarić te ju upoznali s radom i misijom HCO-a i pozvali na Šesti hrvatski Cochrane simpozij. Dr. Pintarić je pohvalila inicijativu HCO-a o obilasku klinika bolnice u svrhu predstavljanje rada HCO-a i izrazila nadu da će se što više kliničara uključiti u rad HCO-a, bilo u prevođenju laičkih sažetaka bilo u pisanju sustavnih preglednih članaka. Na kraju radnog dana, g. Mark Wilson i dr. Irena Zakarija-Grković su bili gosti na regionalnoj radio postaji "Sunce" gdje su izravno u eteru govorili o radu Cochrane kolaboracije i važnosti medicine utemeljene na dokazima.

Dr. sc. Irena Zakarija-Grković i Mark Wilson na radio-postaji Sunce
05/06/2014

Prvom slušatelju koji se javio u eter dodijeljen je primjerak knjige „Gdje su dokazi“. Pohvalio je rad Cochrane kolaboracije te kao najveću vrijednost istaknuo nepristranost, tj. neovisnost Cochrane kolaboracije od farmaceutske industrije.

Irena Zakarija-Grković

Sastanak Marka Wilsona u AKAZ-u

U Agenciji za kvalitetu i akreditaciju u zdravstvu i socijalnoj skrbi (AKAZ) 4. lipnja 2014. godine održan je sastanak s g. Markom Wilsonom i predstavnicima Agencije ravnateljicom prof. dr. sc. Jasnom Mesarić, pomoćnicom ravnateljice u Službi za HTA dr. sc. Mirjanom Huić, dr. med., pomoćnicom ravnateljice u Službi za akreditaciju Mašom Bulajić, dr. med. i predsjednicom Stručnog vijeća Agencije mr. sc. Romanom Tandarom Haček, dr. med.

Nakon kratkog predstavljanja svih prisutnih, ravnateljica Agencije prof. Mesarić sažeto je prikazala osnovne djelatnosti Agencije i njihov rad, a pomoćnica ravnateljice dr. Huić dala je sažeti prikaz rada Službe za HTA. Prikazane su i projektnе aktivnosti Agencije na međunarodnoj razini (PaSQ JA, EUnetHTA JAs, kao i moguće buduće projektne aktivnosti u programu H2020). G. Wilson prikazao je viziju Cochrane kolaboracije te osobnu viziju nakon preuzimanja sadašnje dužnosti.

Naglašena je važnost metodologije medicine temeljene na dokazima, poglavito sustavnih pregleda (SR) kako za kvalitetu zdravstvene zaštite tako i za

HTA, kao i povezivanja i suradnje HTA i Cochrane kolaboracije na nacionalnoj i globalnoj razini. Gospodin Wilson obaviješten je o odžavanju EUnetHTA konferencije u Rimu, 29. - 30. listopada 2014.

Tijekom rasprave govorilo se o važnosti pristupa Cochrane knjižnici, za sve zdravstvene djelatnike, poglavito liječnike primarne zdravstvene zaštite koji trenutno nemaju pristup Cochrane knjižnici i cijelovitim sustavnim pregledima u Hrvatskoj. Naglašena je mogućnost nacionalnog (sveobuhvatnog) pristupa, uz plaćanje nacionalne članarine prilagođene zemljama srednje i istočne Europe (tzv. CEE countries), a u budućnosti i o besplatnom pristupu.

Naglašena je važnost kraćeg razdoblja izrade Cochrane SR-ova, što je dovelo do rasprave o tzv. Rapid SRs. Cochrane kolaboracija razvija metodologiju za navedene.

Istaknuta je važnost razvoja metodologije za sustavne preglede koji će se temeljiti na izvješćima kliničkih studija, tzv. Clinical Study Reports (CSR). Naime, Europska agencija za lijekove (EMA) u tijeku je donošenja

odлуke i dokumenta o transparentnosti kliničkih ispitivanja - na svojim web stranicama EMA će u skoroj budućnosti objavljivati dokumente CSR-ova koji će time postati javno dostupni.

Prepoznajući važnost Cochrane simpozija, nekoliko djelatnika Agencije sudjelovalo će na Cochrane simpoziju u Splitu 6. lipnja 2014. Djelatnica Službe za HTA aktivno sudjeluje u izradi Cochrane sustavnih pregleda, a pomoćnica ravnateljice za HTA prevela je stručni sažetak i sažetak za javnost sustavnog pregleda Jeffersona i suradnika o kliničkoj učinkovitosti i sigurnosti inhibitora neuraminidaze u prevenciji i liječenju gripe djece i odraslih (2014.), izrađen temeljem podataka iz CSR-ova, na hrvatski jezik.

Sastanak je završen sa željama za dalnjom uspješnom suradnjom i radom na promociji naših djelatnosti i u medicini, odnosno prakse temeljene na dokazima, uz želje za uspješnim održavanjem Cochrane simpozija u Splitu i sretan povratak u Veliku Britaniju.

Mirjana Huić

Hrvatska je među liderima u prevođenju Cochrane materijala

U petak 13. lipnja Juliane Reid, koordinatorica za prevođenje u Cochrane kolaboraciji, posjetila je HCO s ciljem dogovaranja daljnje strategije prevođenja Cochrane proizvoda na hrvatski jezik.

Juliane Reid, Irena Zakarija-Grković, Dalibora Behmen i Livia Puljak dogovaraju strategiju prevođenja

Uprrava Cochrane kolaboracije je prepoznala entuzijazam i organiziranost hrvatskih Cochraneovaca te uspjeh u osiguravanju sredstava za prevođenje PLS-ova (i time podizanje svijesti o

Cochrane sustavnim preglednim člancima) pa se upravo rad HCO-a, u prevođenju i diseminaciji kvalitetnih dokaza, ističe kao primjer.

Juliane nas je upoznala s planovima uspostavljanja novog računalnog programa za prevođenje "Smartling" koji će olakšati i ubrzati prevođenje, time što će omogućiti izravan pristup sažetcima svim prevoditeljima. Članovi HCO-a će se uskoro obučiti za korištenje novog programa te će naknadno uputiti i sve ostale zainteresirane.

Trenutno je prevedeno oko 200 PLS-ova od ukupno 5.000, koliko ih ima u Cochrane knjižnici pa se razmotrila mogućnost tzv. "crowd sourcinga", tj. uključenja štoga broja ljudi u prevođenje, uključujući i studente Medicinskog fakulteta u Splitu. Ukoliko se i Vi želite uključiti u ovu inicijativu,

javite nam se! Možete izabrati teme koje vas zanimaju i koje još nisu prevedene. Čak i ako ste voljni prevesti samo jedan takav sažetak godišnje – javite se. Vaše ime će biti objavljeno na stranicama Cochrane kolaboracije za svaki sažetak koji prevedete.

Student medicine i volunter prevoditelj Marin Vidak s Juliane

Irena Zakarija-Grković

Pročitajte knjigu *Gdje su dokazi?*

Hrvatski Cochrane ogrank je u ožujku 2014. godine u nakladi Profila objavio knjigu *Gdje su dokazi?* koja na jednostavan način objašnjava kako možemo znati je li neka terapija učinkovita i sigurna, i koliko su dokazi o učinkovitosti i sigurnosti terapija pouzdani. Iako spomen sumnjivih i nedokazanih terapija većini ljudi stvara asocijaciju na alternativnu medicinu, ovo nije knjiga o alternativnoj medicini, iako se svi principi o kojoj govori primjenjuju i na nju. Knjiga govori o jednom objektivnom načinu koji nam omogućuje spoznaje o učinkovitosti i sigurnosti neke terapije, bez obzira na to radi li se o tabletu, kirurškom zahvatu, kremi ili savjetu. Sve terapije i svi postupci koje koristimo da bismo poboljšali svoje zdravlje ili liječili bolesti trebaju se istražiti na propisan i objektivan način prije negoli se nekom preporuče i počnu prodavati. Knjiga daje i niz zanimljivih primjera koji pokazuju kakve katastrofe se mogu dogoditi ako se primjenjuju dokazi koji se temelje isključivo na logičnim teorijama, lošim istraživanjima i mišljenju autoriteta.

Jedna od najdojmljivijih priča iz knjige tiče se naoko bezazlenog savjeta. Naime, dr. Benjamin Spock je u svojoj slavnoj knjizi o njezi djeteta 1950-ih godina počeo preporučivati roditeljima da novorođenu djecu stavljaju spavati na trbuš, što je po njemu bilo bolje jer se tako dijete ne može ugušiti ako povrati, a ne može se ni glava nepravilno razvijati ako dijete ima sklonost glavu uvijek okretati na istu stranu. Prošlo je 40 godina dok se nije nakupio dovoljan broj objektivnih istraživanja koja su pokazala da takav položaj spavanja povećava broj

iznenadnih smrti djece. U knjizi se spominje i niz lijekova koji su pušteni na tržiste iako nisu bili propisno testirani i zorno se prikazuju posljedice takve prakse.

Knjiga je namijenjena svima koje zanima vlastito zdravlje. Sadrži provokativne informacije o testovima kojima je cilj otkriti bolesti u ranoj fazi, objašnjava zašto rana dijagnoza nije uvijek i bolja, zašto veća doza terapije nije nužno i učinkovitija. Objašnjava i kako se rješavaju dvojbe o učincima terapija, kako se objektivno provjeravaju terapije, kako ne smijemo zanemariti igru slučajnosti. Knjiga naglašava važnost procjene svih važnih dokaza, opisuje zašto pretjerano reguliranje istraživanja može biti štetno te daje primjere dobrih, loših i nepotrebnih istraživanja.

U knjizi se osobito naglašava potreba za propitivanjem autoriteta. Sama činjenica da je netko stručnjak iz područja ne znači da mišljenje te osobe treba slijepo slušati. Medicina utemeljena na dokazima ima tri temelja – najbolje dokaze iz istraživanja, mišljenje stručnjaka i želje pacijenta. Dakle, bez odgovarajućih dokaza o učinkovitosti i sigurnosti terapije, mišljenje stručnjaka samo po sebi nema veliku težinu. Svaki put kad se neka terapija promovira isključivo nečijim dugogodišnjim iskustvom, to nam treba biti sumnjivo i treba tražiti dokaze. To osobito vrijedi za alternativnu medicinu. Jer iako standardnoj medicini možemo naći mane, i iako postoje loša istraživanja, neosporna je činjenica da ljudi žive sve duže te da i za bolesti

kojima nema lijeka u standardnoj medicini imamo terapije kojima se bolje liječe nijhovi simptomi. Nažalost, za većinu terapija koje se nude u alternativnoj medicini nema nikakvih dokaza o učinkovitosti, osim „zadovoljnih korisnika“ i „bogatog iskustva“ osoba koje na takvim proizvodima zarađuju.

Sjetite se koliko ste puta bili u prilici da vidite oglase za proizvode koji obećavaju brda i doline. Često se radi o proizvodima koji ne pripadaju domeni konvencionalne medicine i koje vam liječnik nikad ne bi propisao, a obećavaju da će vam izgraditi mišiće, riješiti čelavost, povećati penis, smanjiti trbuš, povećati grudi, izbrisati akne, ukloniti alergiju, pomoći vam da

smršavite i izlijeci rak. Takve priče obično se ne temelje na objektivnim dokazima. Nažalost, korisnici usluga i ljudi koji govore o svom iskustvu mogu biti vrlo subjektivni, osobito kad na nečemu trebaju zaraditi.

Prof. dr. sc. Livia Puljak s hrvatskim prijevodom knjige

Isto tako subjektivni mogu biti ljudi koji vjeruju da im nešto pomaže, kao i liječnici koji zagovaraju neke terapije. Upravo zbog toga nam trebaju objektivni dokazi o terapijama kojima se podvrgavamo.

Autori knjige, koja se u originalu zove *Testing Treatments*, četiri su britanska autora, liječnika i novinara. Knjigu *Gdje su dokazi?* volonterski je na hrvatski jezik prevela prof. dr. sc. Livia Puljak s Medicinskog fakulteta u Splitu u okviru projekta popularizacije znanosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta. Pokrovitelj knjige je Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske.

Nije to velika knjiga debelih korica. Radi se o lako čitljivom tekstu koji se može pročitati u dan-dva i koji će čitatelju otvoriti oči i služiti kao vodič kroz zamršeni svijet medicine. Ukratko, ova je knjiga dobra za vaše zdravlje i najbolje što možete učiniti za svoje zdravlje u ovom trenutku jest pročitati ovu knjigu.

Knjiga se po cijeni od 49 kn može kupiti u svim knjižarama Profil Mozaika, u svim drugim boljim knjižarama i na nekolicini internetskih knjižara.

Livia Puljak

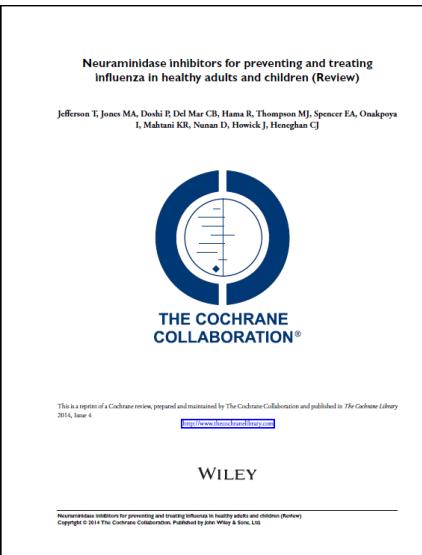
Novi CSR: Priopćenja regulatornih tijela o kliničkim ispitivanjima Tamiflua i Relenze u prevenciji i liječenju gripe (influence) u odraslih i djece

Jefferson T, Jones MA, Doshi P, Del Mar CB, Hama R, Thompson MJ, Spencer EA, Onakpoya I, Mahtani KR, Nunan D, Howick J, Heneghan CJ

The Cochrane Database of Systematic Reviews, jedna od nekoliko baza koje čine Cochrane knjižnicu, sadrži desetke do sada sačinjenih i objavljenih sustavnih preglednih članaka o djelotvornosti antivirusnih lijekova i postojećih cjepliva protiv gripe. U najnovijem radu, objavljenom u travnju ove godine, autori su obnovili i objedinili ranije objavljene sustavne preglede o antivirusnim lijekovima oseltamiviru (Tamifluu) i zanamiviru (Relenzi) i to na temelju prikupljenih izvješća o kliničkim istraživanjima koje su proizvođači tih lijekova predali odgovarajućim regulatornim tijelima.

Izvješća s kliničkih ispitivanja sadrže detaljne podatke o provedenom ispitivanju lijeka, uključujući plan ispitivanja, metode i rezultate. Autori su se odlučili na takav pristup jer su uočili neusklađenost podataka i pristranost u objavljenim kliničkim ispitivanjima. Koristili su podatke regulatornih tijela Velike Britanije, Sjedinjenih Američkih Država, Europske agencije za lijekove, Japana te izvješća o kliničkim ispitivanjima samih proizvođača navedenih lijekova. Procjenjujući oko 160 000 stranica različitih dokumenata, autori su zaključili da postoje uočljivi i značajni problemi u ustroju i provedbi ispitivanja, prikazu rezultata i dostupnosti podataka iz mnogih kliničkih ispitivanja, što sve utječe na pouzdanost rezultata i izvođenje zaključaka.

U sustavnom su pregledu korišteni podatci iz 46 kliničkih ispitivanja, i to 20 u kojima je ispitivan oseltamivir i 26 u kojima je korišten zanamivir.

Utvrđeno je da oba lijeka smanjuju trajanje simptoma gripe za manje od jednoga dana.

Oseltamivir nije imao utjecaja na broj hospitalizacija, dok se broj hospitalizacija za zanamivir nije pratio. Učinci obaju lijekova na komplikacije gripe, kao što su upala pluća, bronhitis, upala srednjeg uha ili sinusa, nisu pouzdano prikazani, što su uočila i regulatorna tijela.

Kod djece koja boluju od astme nije pokazan jasan učinak na skraćivanje vremenskog razdoblja potrebnog za prvo ublažavanje simptoma gripe.

Što se prevencije gripe tiče, klinička ispitivanja su pokazala da oba lijeka smanjuju rizik kod pojedinaca i ukućana od pojave simptomatske gripe, ali ne i od gripe bez simptoma. Međutim, zbog propusta u provedbi kliničkih ispitivanja, ni tu nisu mogući konačni zaključci.

U kliničkim ispitivanjima u kojima je oseltamivir primijenjen u prevenciji gripe uočene su nuspojave poput glavobolje, bubrežnih i psihiatrijskih problema, dok je učinak na srce ostao nejasan. Klinička ispitivanja zanamivira nisu zabilježila povećani rizik od pojave neželjnih nuspojava kod odraslih, dok ne postoji dovoljno dokaza mogućeg štetnog djelovanja kod djece.

Navedeni nedostatci jasnih dokaza u skladu su sa zaključkom Američke agencije za hranu i lijekove (FDA) koja prihvata tvrdnju o učinkovitosti oba lijeka u prevenciji i liječenju simptoma gripe, ali ne i u prekidu prijenosa širenja virusa gripe ili u prevenciji komplikacija poput upale pluća. Pored toga, FDA ocjenjuje da je djelovanje oba lijeka umjerenog.

Dostupni podatci ne potkrjepljuju tvrdnju proizvođača oseltamivira o djelovanju lijeka na prekid širenja virusa, kao što se ni predloženi mehanizam djelovanja ne podudara s kliničkim dokazima.

Važnost ovoga sustavnog pregleda postaje jasnija kada se zna da se oseltamivir nalazi na listi neophodnih lijekova Svjetske zdravstvene organizacije, kao i to da su oba lijeka, i oseltamivir i zanamivir, nabavljeni u mnogim državama za liječenje i prevenciju sezonske i pandemične gripe.

Ana Utrobićić

Radionica za buduće autore dijagnostičkih Cochrane sustavnih pregleda

U organizaciji nizozemskog Cochrane centra, u Sveučilišnom medicinskom centru u Utrechtu 30.6. - 1.7.2014. održana je radionica za buduće autore dijagnostičkih Cochrane sustavnih pregleda.

Riječki suradnici Merica Aralica i Vanja Giljaća

Program radionice bio je namijenjen osobama koje planiraju raditi na

Cochrane sustavnom pregledu o dijagnostičkoj točnosti ili su dio tima koji je već registrirao naslov jednog takvog rada nekoj od uredničkih skupina unutar Cochrane kolaboracije. Za osobe iz takvog tima radionica je bila besplatna. Zahvaljujući mogućnosti korištenja besplatne kotizacije te potpori hrvatskog Cochrane ogranka i KBC-a Rijeka imala sam priliku sudjelovati u programu radionice koji je obuhvatio sve faze razvoja protokola od oblikovanja naslova preko definiranja ciljeva, uključnih/isključnih kriterija odabira studija, procjene njihove kvalitete, meta-analizu i interpretaciju rezultata, uz odgovarajuće vježbe nakon svake cjeline. Na radionici je sudjelovalo oko 20 polaznika iz Brazila, Kanade i nekih zapadnoeuropskih zemalja. Veličina

grupe te kvaliteta predavanja i vježbi omogućila je dobru interakciju između sudionika i predavača što se kasnije prenijelo u ugodnu međusobnu komunikaciju i nakon službenog dijela programa. U dva dana nemoguće je u potpunosti savladati izradu protokola ali očekujem da će mi znanje stečeno na radionici biti korisno u „praktičnom radu“ na konkretnom protokolu dijagnostičkog Cochrane sustavnog pregleda.

Zato bih ovaj vid edukacije preporučila svim entuzijastima koje zanima izrada dijagnostičkog Cochrane sustavnog pregleda pogotovo ako se njihov rad i/ili interes naslanja na područje medicinske dijagnostike te imaju mogućnost valorizacije takvog sustavnog pregleda i u formi doktorskog rada.

Kratke vijesti

PONOVO OSIGURANA SREDSTVA ZA POPULARIZACIJU ZNANOSTI

Hrvatski Cochrane ogrank je treću godinu zaredom osigurao sredstva od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, u okviru programa "Popularizacija znanosti", za daljnje prevođenje i promicanje laičkih sažetaka Cochraneovih sustavnih preglednih članaka (eng. Plain Language Summaries, PLSs).

Laički sažetci su kratki prikazi Cochrane sustavnih pregleda, dugi 100 - 400 riječi, napisani na jednostavnom engleskom jeziku tako da ih razumiju osobe koje nemaju medicinsko obrazovanje.

Plan je još aktivnije uključiti partnera HCO-a u prevođenje PLS-ova te organizirati i održati edukativne radionice u suradnji s udrugama pacijenata o traženju i korištenju kvalitetnih znanstvenih dokaza iz medicine. Radionice će se održati u Splitu, Zagrebu i Osijeku.

Osim diseminacije prevedenih laičkih sažetaka putem službenih stranica Cochrane kolaboracije, medija, društvenih mreža i udruga pacijenata, namjera nam je ove godine i tiskati prijevode najpopularnijih prevedenih sažetaka te ih poslati liječnicima obiteljske medicine u RH.

HRVATSKI COCHRANE OGRANAK NA KONGRESU HUOM

U Splitu je od 24.-26. travnja 2014. održan 21. kongres Hrvatske udružbe obiteljske medicine (HUOM), na kojem su sudjelovale i članice Hrvatskog Cochrane ogranka. Kako je tema bila Muško zdravlje i palijativna skrb, u skladu s njom dr.sc. Irena Zakarija Grković i doc.dr.sc. Davorka Vrdoljak prikazale su u svojoj prezentaciji ulogu Cochrane kolaboracije u zaštiti zdravlja muškaraca i palijativnoj skrbi. Naglasak je stavljen na sustavne pregledne članke iz ovog područja objavljene u časopisu Cochrane knjižnica.

ODRŽANO PREDAVANJE COCHRANE KOLABORACIJA U SLUŽBI PACIJENTA

Dana 13.veljače 2014. u ugodnom ambijentu Gradske knjižnici Marko Marulić u Splitu, doc. dr. sc. Davorka Vrdoljak, koordinator izobrazbe pri Hrvatskom Cochrane ogranku održala je predavanje "Cochrane kolaboracija: u službi pacijenta". Predavanje je pobudilo značajan interes i iako je bilo prvenstveno namijenjeno udrugama pacijenata odazvala se i široka publika te pokrenula zanimljivu raspravu.

COCHRANE NA TEČAJU MEDICINSKOG PISANJA U KONJICU

U Konjicu, Bosna i Hercegovina, održan je 24. i 25. svibnja 2014. „Tečaj medicinskog pisanja“ na kojem je predavala prof. dr. sc. Livia Puljak, i u okviru kojeg je polaznicima tečaja predavala i o Cochrane sustavnim pregledima i medicini utemeljenoj na dokazima. Voditelj tečaja bio je prof. dr. sc. Samir Delibegović, a organizatori časopis BH Surgery i Udruženje kirurga Federacije BiH. Tečaj je bio namijenjen liječnicima, specijalistima svih medicinskih grana i specijalizantima, s prostora cijele Bosne i Hercegovine. Tečaj je, osim edukacije, polaznicima dao priliku za umrežavanje i razmjenu iskustava.

Cochrane Hrvatska